

Csikány Tamás

A hadtörténelem támadólagos védelme egy morózus hadtörténéssel szemben

Pollmann Ferenc, a *Korall* 33. számában megjelent „*Marcona*” történelem: hadtörténetírás határon innen és túl című cikk szerzője 2003-ban jelentetett meg egy kitűnő monográfiát Tersztyánszky Károly cs. és kir. vezérezredes életéről és pályafutásáról.¹ E valóban nagyszerű könyv utolsó fejezetében a szerző felteszi a kérdést, hogy milyen hadvezér volt Tersztyánszky? A megfelelő válasz megtalálására Pollmann a kortársakat idézi, illetve – egyébként valószínűleg igen jellemző – epizódokat elevenít fel a tábornok hétköznapjairól. Egy katonai vezető háborús tevékenysége azonban legjobban mégis döntéseinek helyessége alapján ítéltető meg. Meghozta-e időben a szükséges elhatározásokat, figyelembe vett-e ezeknél minden fontos tényezőt (az erőviszonyokat, a csapatok felkészültségét, morálját, feltöltöttségét, számba vett-e a terep és az időjárás adta lehetőségeket, döntései megfeleltek-e a magasabb szintű elvárásoknak, kellően figyelt-e a nagyobb veszteségek elkerülésére)? Egy hadvezért nem feltétlenül az minősít, hogy hány győzelmet aratott vagy hány vereséget szenvedett, hanem az, hogy mennyire élt a körülmények adta lehetőségekkel. A hadvezér rendelkezésére álló adatok pedig hadtörténelmi módszerekkel rendszerint jól rekonstruálhatók. Ehhez azonban kell a katonai szemlélet, a parancsnoki döntéshozatal elveinek, belső összefüggéseinek az ismerete. Pollmann Ferenc munkája ezen elemzés nélkül is kitűnő életrajz, a fenti példával csupán azt kívántam érzékeltetni, hogy milyen különbség van az általánosságban művelt hadtörténelem és azon hadtörténelem között, amely a hadtudomány forrása és alapja.

„A hadtörténelem az, amely a tisztet a hadviselés, a hadművészet titkaiba a legbiztosabban bevezeti, mert a hadászat és a harcászat minden tétele hadtörténelmi tapasztalatból fakadt. A tanulmányozó látja a hadművészeti igazságok keletkezését, fejlődését; a rideg tények meggyőzik arról, hogy sikereket csak ez igazságok követésével lehet elérni, s hogy mindenki, aki ez elvek, ez igazságok ellen tudva vagy tudatlanul vét, menthetetlenül elbukik. A hadtörténelem tanulmányozásának emellett szív- és jellemképző hatása van, kitágítja a tiszt látókörét, fejleszti a katonai bíráló- és ítélőképességét, fokozza katonai műveltségét, s így jelentőségében a katonai tudományok bármelyikét meghaladja.”² A fenti sorokat Rónai Horváth Jenő vezérkari őrnagy, későbbi altábornagy, a Magyar

¹ Pollmann Ferenc: *Balszerencse, semmi más? Tersztyánszky Károly cs. és kir. vezérezredes élete és pályafutása*. Budapest, 2003.

² Rónai Horváth Jenő: *Az újabbkori hadviselés történelme. A magyar kir. honvédség Ludovika Akadémia felsőbb tiszti tanfolyama számára*. Budapest, 1891. 2.

Tudományos Akadémia levelező tagja vetette papírra 1891-ben, amikor a Ludovika Akadémia harcászati és hadtörténelem tanáráként dolgozott. A szerzőt vádolhatjuk elfogultsággal, nevezhetjük túlzónak, mondatait túlhaladottnak vagy korszerűtlennek, ám számunkra, katona hadtörténészek számára egy ma is elfogadható definíciót fogalmaz meg.

A katona számára a hadtörténelem ismerete, annak tanulmányozása biztosítja, hogy valósághoz közelítő képet kapjon mindarról, ami egy esetleges háborúban várhat rá. Pávai Vajna Viktor és Náday István erről a Ludovika Akadémia számára írt hadtörténelem-tankönyv bevezetőjében így írt: „A háborúk tárgyalásának és tanulmányozásának módjára rávezet annak az elgondolása, hogy a hadművészet cselekvő eszközét nem a számok, nevek és holt anyag képezik, hanem élő, érző emberek tömege. Működésük tehát függ mindazon ezer és ezer körülménytől, amely az érzésekkel bíró, gondolkodó emberre hat, amely viszont tömegbe verődött emberekből más hatást vált ki, mint az egyes emberből (tömegelektan). De függ a vezérek sajátos tulajdonságaitól, jellemétől és a mindenkor rá ható körülményektől is.”³ A hadtörténelem vizsgálatának tárgya tehát mindenekelőtt a hadra kelt ember viselkedésének, döntéseinek vizsgálata, legyen az közkatona vagy hadvezér.

A tárgyalt tudomány körébe tartozik a béke és a háború viszonyának, a hadsereg és a társadalom kapcsolatának vizsgálata, kutatja különböző korok elképzelését a hadseregszervezésről, -kiegészítésről, -ellátásról és kiemelten vizsgálja a haderő alkalmazásának módjait, a fegyverek fejlődéstörténetét. Alapvető feladata ugyanakkor, hogy feltárja a hadművészet – mindenekelőtt a stratégia és a taktika – fejlődésének tendenciáit, feldolgozza a háborúk, hadjáratok történetét, levonja ezek tanulságait, elemezza a katonai vezetők tevékenységét. Mindezek a hadtudomány egyes területeinek alapját képezik, ezért is érdemes figyelembe venni azt a körülményt, hogy a tegnap háborús eseményei már a hadtörténelem részét alkotják.

A fentiek alapján tehát a hadtörténelem, mint a hadtudomány része helyesen az egyetlen lehetséges helyhez, az MTA IX. osztályán belül működő Hadtudományi Bizottsághoz tartozik. Ezenkívül természetesen Pollmann Ferencsel együtt vallom, hogy a hadtörténelem a történelemtudományok „eleje”, tehát méltó helye lenne akár az MTA II. osztályán belül is. Természetesnek tartom azt is, hogy a hadtörténelmet nem csupán mint hadművészet-történetet kell és lehet számon tartani, hanem számtalan más megközelítés lehetséges, sőt szükséges is. A háborúk eseménytörténetével foglalkozó munkák, a hadvezéreket, katonai vezetőköt bemutató életrajzi művek, biográfiai lexikonok, a térkép-, metszet- és fényképalbumok és többek között az egyre nagyobb számban megjelenő forrásközlések rendkívül nagy segítséget jelentenek az események hadművészeti

³ Vitéz pávai Vajna Viktor – vitéz Náday István: *Hadtörténelem a Magyar Királyi Ludovika Akadémia számára*. Budapest, é.n. 5.

szempontú bemutatásához. Mint ahogy szerintem ez utóbbiak nélkül nem alakítható ki hiteles kép egyes háborúkról vagy hadvezérekről.

Ha elfogadjuk a hadtörténelem ilyen módon szerteágazó mivoltát, akkor azt is megkockáztatom, hogy – Pollmann álláspontjával ellentétben – még akár szerencsésnek is mondható a magyarországi intézeti struktúra. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen elsősorban hadművészet-történeti oktatás, illetve kutatás folyik, míg a Hadtörténeti Intézet és Múzeumban működő gyűjteményeknél és az intézetben a hadtörténelem majd' minden más területének megvan a megfelelő szakembere vagy szakemberei.

A hadtörténelem művelésének megújítására természetesen szükség lehet. E területen még igen sok lehetőséget nyújthat az említett két intézmény közötti, eddig is meglévő kapcsolat szorosabbá tétele, illetve ennek kiterjesztése más történelmi kutatóhelyekre is. Ennek jó példája éppen a *Korall* 33. tematikus száma. A folyamatos megújulás másik területe az új kutatási módszerek kidolgozása, bevezetése, mint például a csataterkutatás segítségül hívása katonai események rekonstruálásához, vagy a számítógép adta óriási lehetőségek kihasználása. Az előbbiben a két intézmény közötti szoros kapcsolat igen szépen fejlődik, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum éppen az egyetemről „szipkázta” el a csataterkutatás egyik „apostolát”.

Semmiképpen sem tartom viszont követendő útnak azt, hogy a magyar hadtörténészek is felzárkózzanak ahhoz a hadtörténelmi szenzációkat kereső, hatalmas történelmi ívet leíró, hivatkozások nélküli új irányzathoz, amelyet sok, igen rossz, szakszerűtlen fordításban megjelenő kiadvány példáz a honi könyvesstan-dokon. Nyilván Pollmann sem ezt tartja követendő irányának, de sajnos a *new military history* a nagyközönség előtt leginkább így jelenik meg. Jól lemérhető ez az egyetemi hallgatók által írt dolgozatok irodalomjegyzékéből. Nem üdvözölhetjük azon internetes hadtörténetírásnak nevezhető jelenséget sem, ami gátlátalanul és legtöbbször név nélkül szinte mindent megenged magának. A hadtörténelem iránti nagy érdeklődéssel élni kell, de semmiképpen sem visszaélni.

Messzemenően egyetértek viszont a Pollmann Ferenc írásának utolsó bekezdésében foglaltakkal. A hadsereg mindenkor a társadalom része, súlyos zavarok vannak ott, ahol a hadsereget kiemelik természetes közegéből és önálló életet élhet. A háborúk, forradalmak és szabadságharcok apáink, nagyapáink hétköznapijainak részei voltak, számunkra szerencsére csupán újsághírek. Csak reménykedhetünk abban, hogy utódaink számára is az marad. De ebben minden korábbi korban is reménykedtek.